

«BIOLOGIYA DARSИ VA UNGA QO'YILGAN ZAMONAVIY TALABLAR»

*Nurmatova Barchinoy, biologiya fani o'qituvchisi,
Farg'ona viloyati Quva tuman kasb-hunar maktabi,*

***Annotatiya:** Ushbu maqolada pedagog va unga qo'yiladigan talablar bayon etilgan. Shuningdek, maqolada biologiya darsi va unga qo'yilgan zamonaviy talablar ilmiy jihatdan tadqiq etilgan.*

***Kalit so'zlar:** pedagogika, biologiya, ekologiya, innovatsiya, ta'lim samaradorligi.*

«Ta'lim to'g'risida»gi va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga, 2017-2021- yillarga mo'ljallangan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi", O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qaroriga muvoviq, ta'lim bosqichlarining uzluksizligi va izchilligini ta'minlash, ta'limning zamonaviy metodologiyasini yaratish hamda ular asosida pedagog xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish mazmunini yanada takomillashtirishni taqozo etadi.

Har qanday o'quv vanini o'qitishda uning mazmuni nihoyatda katta ahamiyatga ega bo'ladi. Bunga asosiy sabab o'quv vani mazmuni o'sha vanning o'ziga xos yo'nalishi, o'qitish tizimi, metodlari, vositalarini belgilab beradi. O'quv vanining mazmuni o'quv dasturlari, darsliklari, o'quv qo'llanmalari orqali aniqlashtiriladi.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida biologik ta'limning tarkibiy qismlari bo'lib, botanika, zoologiya, odam anatomiyasi va fiziologiyasi hamda mtologiya, biokimyoy, genetika, evolyutsion ta'limot majmuasidan iborat bo'lgan biologiya o'quv fanlari hisoblanadi. Mazkur o'quv fanlaridan turli xil o'simliklar, hayvonlar, odamlarning tashqi, ichki tuzilishi, hayot vaoliyatini, tashqi muhit bilan bog'liqligi to'g'risida hamda hujayra, uning organoidlarining tuzilishi, funktsiyasi, irsiyat va o'zgaruvchanlik, evolyutsion ta'lim va shu kabi bilimlar beriladi. Biologik ta'limning tirik tabiatdagi narsa-hodisalarni alohida-alohida o'rganish emas, balki ularning bir yaxlitligini, o'zaro bog'liqligini ivoda etgan holda o'qitilishi taqozo qilinadi.

Dars biologiyani o'qitishning asosiy shakli bo'lib, uning tuzilishi, tashkil etilishi, unda o'quvchilarning bilish vaoliyatini tashkil etish, boshqarish va faollashtirish masalalari biologiya o'qitish metodikasining asosiy muammosi sanaladi.

Darsda o'quv dasturi talablari asosida ta'lim-tarbiya uzviyligini ta'minlash, bu jarayonda o'qitish metodi, vositalaridan samarali voydalanish orqali o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish, DTS bilan me'yorlangan ta'lim mazmuni va uning tarkibiy qismlarini shakllantirish, ma'naviy-ahloqiy tarbiyalash amalga oshiriladi.

O'quvchilarga ta'lim-tarbiya berish sivati va o'qitish samaradorligi darsning tashkil etilishi, ularda o'quvchilarning bilish vaoliyatini tashkil etish, boshqarish va vaollashtirish masalalariga bog'liq bo'ladi.

Dars biologiya o'quv dasturi bilan me'yorlangan mazmunni o'rganish maqsadida yoshi, tayyorgarlik darajasi bir xil, doimiy tarkibga ega bo'lgan o'quvchilardan iborat guruh (sinf)larda belgilangan vaqt doirasida, qat'iy jadval asosida biologiya o'quv xonasida tashkil etiladi.

O'rganiladigan mavzu mazmunidan kelib chiqqan holda, darslar tirik tabiat burchagida, o'quv tajriba maydonida, biologik muzeylarda tashkil etilishi ham mumkin. Biologiya o'quv dasturida ta'lim mazmuni o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari, bilim zahiralari hisobga olingan holda berilgan. Biologiya o'quv vanlarining mazmuni mantiqiy ketma-ketlikdagi alohida qismlar - boblar, mavzularga bo'lingan. Har bir mavzu mazmunini o'rganish darslarda amalga oshirganligi sababli, darslar ham muayyan sistemani tashkil etadi, bir-biri bilan mantiqiy bog'langan bo'ladi.

Darsda o'qitish hamma o'quvchilar uchun umumiy bo'lgan o'quv dasturi asosida tashkil etiladi, o'qituvchi o'rganilayotgan mavzu mazmuni, ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlariga muvoviq, o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish va vaollashtirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni amalga oshiradi.

Demak, o'quvchilarning darsdagi vaoliyati ularning o'quv-bilish vaoliyatini, o'qituvchining vaoliyati esa shu vaoliyatni tashkil etish, boshqarish va vaollashtirishga qaratilgan pedagogik faoliyat sanaladi.

Darsda o'quvchilarning o'quv-bilish vaoliyati, o'qituvchining pedagogik faoliyati bilan uyg'un tashkil etilgandagina o'qitish maqsadlariga erishish mumkin.

Har bir dars o'quvchilarning mavzuga oid bilim, ko'nikma va malakalarni egallash, ilmiy dunyoqarashini kengaytirish, aqliy rivojlanishi, shaxs sifatida tarbiyalash, atrov-muhitga ongli munosabatni tarkib toptirishga xizmat qiladi va biologiyani o'qitishdan nazarda tutilgan umumiy maqsad va vazivalarning bajarilishiga o'z hissasini qo'shadi.

Darsning muvavvaqiyatli tashkil etilishi ko'p jihatdan o'qituvchining darsga qo'yiladigan talablarni bilishi, unga amal qilishiga bog'liq. Mazkur talablar jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, ma'naviy-mariviy qarashlari, ta'lim muassasalarining maqsadi va vazivalari, o'qitish qonuniyatlari va printsiplaridan kelib chiqqan holda belgilanadi.

Biologiya o'qitish metodikasida darsga qo'yiladigan talablar uch guruh (metodik, tarbiyaviy va tashkiliy talablar)ga ajratiladi.

Metodik talablar jumlasiga:

har bir darsning ta'limiy maqsadlari va uning darslar sistemasida tutgan o'rnini aniq belgilash; o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, o'qitish maqsadlari, o'quv dasturining

talablariga mos holda o'quv materialini optimal darajada tanlash; darsda rivojlantiriladigan umumiy va shakllantiriladigan xususiy biologik tushunchalar, tarkib toptiriladigan ko'nikma va malakalar, kompetensiyalarni aniqlash; darsning har bir bosqichini amalga oshirish maqsadida o'qitishning samarali metodlari, vositalari, bilimlarni nazorat qilish va rag'batlantirish metodlarini aniqlash va ularni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning bilish vaoliyatini vaollashtirish; darsda o'quvchilarni yalpi o'qitish bilan bir qatorda yakka va kichik guruhlarda mustaqil ishlarini tashkil etish orqali ularda tahsil olishga bo'lgan ehtiyojini qondirish, qiziqishini orttirish, mustaqillikni rivojlantirish kabilarni kiritish mumkin.

Darsga qo'yiladigan tarbiyaviy talablar:

o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish, ma'naviy-ahloqiy, aqliy, gigienik, jismoniy, jinsiy, iqtisodiy tarbiya berish, estetik tuyg'u, mehnatsevarlik, ekologik madaniyatni tarkib toptirish imkoniyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy maqsadlarining aniq qo'yilishi;

o'quvchilar tomonidan bilimlarni mustaqil o'zlashtirish ko'nikma va malakalari, biologiyani o'rganishga bo'lgan ehtiyojini qondirish, qiziqishini rivojlantirish, ularning faoliyatidagi ijodiy faollik va tashabbuskorlikni rag'batlantirish; o'qituvchi tomonidan yuqori darajadagi pedagogik takt va muloqot madaniyatiga amal qilish kabilarni o'zida mujassamlashtiradi.

Darsga qo'yiladigan tashkiliy talablar o'z ichiga quyidagi:

mavzuli reja asosida darsning ilmiy-metodik saviyada loyihalangan ishlanmasi mavjudligi; darsning har bir bosqichini tashkil etishning aniq rejalashtirilganligi; mavzuga oid tarqatma va didaktik materiallar, o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholash uchun o'quv topshiriqlari, divveren^{al} topshiriqlarning tuzilganligi;

vaqtdan unumli voydalanishni yo'lga qo'yish uchun darsning texnologik xaritasining mavjudligi;

o'qitish vositalarining mavjudligi va ulardan samarali voydalanishni yo'lga qo'yilishi kabilarni oladi.

Biologiya o'qituvchisi ushbu talablarni yaxshi bilishi, darslarga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazishda, albatta, ularga amal qilishi lozim. Biologiyani o'qitishda darslar tizim holda qo'llaniladi, shu sababli o'qituvchi dars tiplari va turlarini, ularning o'ziga xos xususiyatlarini bilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tolipova J. O., G'ovurov A.T. Biologiya o'qitish metodikasi. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. Toshkent, 2012.
 2. Tolipova J.O., G'ovurov A.T. Biologiya o'qitish metodikasi. O'quv-metodik qo'llanma. Toshkent, 2004.
 3. Tolipova J.O., G'ovurov A.T. Biologiya ta'limi texnologiyalari. Toshkent, 2002.
 4. Inoyatov U.I., Muslimov N.A. va boshqalar. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob. Toshkent, 2012.
- Bekniyozov N.M. O'qituvchi nimalarni bilishi kerak? O'quv-metodik qo'llanma